

SÖZCÜK TÜRLERİ

İsimler (Adlar)

Canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olan sözcük türüdür.

Özel İsimler

Özel adlar, benzerleri bulunmayan, yaratılıştaki tek olan varlıklara verilen adlardır.

Kişi adları: Köroğlu, Ali, Aslı...

Hayvan Adları: Pamuk, Karabaş, Tekir...

Yer Adları: Karadeniz, Muğla, Gaziantep...

Dil,din adları: Türkçe, Müslümanlık...

Ulus adları: Türkler, Araplar, İngilizler...

Ülke adları: Türkiye, Almanya, İngiltere...

Kitap,dergi,gazete adları: Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Türk Dili dergisi ,

Cadde,sokak,apartman adları: Atatürk Bulvarı, Koza Sokak, Sevgi Apartmanı...

Kurum,dernek, okul vb. adları: Türk Dil Kurumu, Kızılay, Atatürk Lisesi...

Coğrafya ile ilgili gezegen, kıta,bölge,ova,dağ,deniz,göl,nehir adları: Mars, Avrupa,Anadolu,Gediz Ovası,Ağrı Dağı, Van Gölü, Kızılırmak...

Cins İsimler (Tür Adları)

Aynı türden olan canlı cansız bütün varlık ve kavramlara verilen ortak adlardır.

Hayvan, bitki adları: kedi, köpek, elma, ağaç...

Araç adları: çekiç, iğne, tarak...

Akrabalık adları: anne, baba, dayı...

Organ adları: baş, gövde, kalp,ayak...

Giyecek,yiyecek, içecek adları: gömlek, armut, zeytin, su...

Renk adları: siyah, sarı, mavi...

Tekil İsimler

Sayıda tek bir varlığı karşılayan adlardır.

ev,ağaç,çocuk,kitap,güneş...

Çoğul Ad

Sayıda birden çok varlığı karşılayan adlardır. Adlara “-lar, -ler” çokluk eki getirilerek yapılır.

ağaçlar, evler, çocuklar

Topluluk Adı

Biçim bakımından tekil olduğu hâlde anlamca topluluk kavramı taşıyan adlardır.

*millet,ordu,kafile,halk,orman,sürü...

Somut Adlar

Duyu organlarımızla görüp kavrayabildiğimiz ve tabiatta madde olarak var olan gerçek nesne ve varlıkların adlarıdır.

insan,ağaç,rüzgar,kedi...

Soyut Adlar

Görünürde madde olarak var olmayan, duyu organlarımızla kavranamayan, ancak düşüncelerimizde var olan kavramlara karşılık olan adlardır.

düşünce,bilgi,hayal,öfke,sevgi...

İSİM TAMLAMALARI

Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın “-in” ilgi ekini tamlananın da “-i, si” 3.tekil kişi iyelik ekini aldığı tamlamalardır.

*tamlayan (ın) tamlanan (ı)

İstanbul'un baharı

çimenin yeşili

Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı yalın halde bulunan, tamlananı 3.kişi iyelik ekini alan tamlamalardır.

tamlayan () tamlanan (i)

yağmur kokusu

pencere kenarı

Takısız İsim Tamlaması

Tamlayan ve tamlananın, tamlama ekleri almadan oluşturdukları isim tamlamasıdır. Bu tür tamlamalarda tamlayan, tamlananın neyden yapıldığını anlatır.

İyi insan (insan iyiden yapılmamış,sıfat tamlaması)

Demir kapı (kapı demirden yapılmış, takısız isim tamlaması)

tahta masa

ipek eldiven

pamuk yorgan

Zincirleme İsim Tamlaması

Birden çok isim tamlamasının iç içe geçmesiyle oluşur.

belediye otobüsünün rengi

Türkiye'nin eğitim sorunları

köyün kaynak suyu

ZAMİRLER

Kişi (Şahıs) Zamirleri

*ben, sen, o,biz, siz, onlar

Not: Ek alabilirler: bana, sana, bize, ondan, onları...

İşaret Zamirleri

*Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar, buraya, şuraya, oraya, burası, şurası, orası, öteki...

Not: "O" ve "onlar" sözcükleri hem işaret hem de kişi zamiri olarak kullanılabilirler. Bu kelimeler insan isminin yerini tutuyorsa şahıs zamiri, insan dışı varlıkların yerini tutuyorsa işaret zamiridir.

Not: Bu, şu, o" sözcükleri bir isimden önce kullanılıyor, o ismi etkiliyorsa bu sözcükler zamir olmaktan çıkar, işaret sıfatı olurlar.

Belgisiz Zamirler

*Bazıları, biri, kimi, hepsi, herkes, kimse, birçoğu, birkaçı, şey...

Soru Zamirleri

*Ne, kim, kimi, hangisi, kaç, nereye, nerede, nereden...

Dönüşlülük Zamiri

*kendi (kendim,kendin,kendisi,kendimiz)

SIFATLAR

Niteleme Sıfatları

*İsme sorulan nasıl sorusunun cevabıdır.

kırmızı ev

görkemli çınar

çalışkan çocuk

kara bulutlar

kurumuş yapraklar...

Belirtme Sıfatları

İşaret Sıfatları (Hangi?)

*bu ev

şu araba

o köy

öteki adam

Belgisiz Sıfatlar

*bir, birkaç, birçok, çoğu, kimi, bazı, bütün, tüm, başka, birtakım, her, hiçbir, herhangi...

Sayı Sıfatları

Asıl Sayı Sıfatları (Kaç?)

*iki ekmek, yedi soru, altı kişi

Sıra Sayı Sıfatları (Kaçınıcı?)

*birinci soru, üçüncü kat, dördüncü kişi

Üleştirme Sayı Sıfatları (Kaçar?)

*üçer kişi, altışar elma, onar soru

Kesir Sayı Sıfatları

*%90 başarı, yarım ekmek, çeyrek altın

Soru Sıfatları

*nasıl, kaç, kaçınıcı, kaçar, hangi, ne kadar, ne...

**hangi ev kaç kişi nasıl araba

ZARFLAR (BELİRTEÇLER)

Durum Zarfları

*Fiile ve fiilimsiye sorulan “nasıl” sorusunun cevabıdır.

*Hızlı koşan yarışmacı herkesi geçti.

*Ağır ağır yürüyordu.

Yer-Yön Zarfları

Not: Her zaman yalın halde bulunur.

Yukarı çıktım.

Dışarı gitti.

Dışarıya gitti. (hal eki aldığı için zarf değildir, isimleşmiştir)

Nicelik (Miktar, Azlık-Çokluk) Zarfları (Ne Kadar?)

Oldukça başarılıdır.

Çok yorulmuş.

Çok güzel bir kitap okudum.

Soru Zarfları

Nasıl konuşur?

Neden gelmedin?

Niçin gelmiyor?

Ne zaman gidecek?

SÖZCÜKTE YAPI

Kök: Sözcüğün anlamlı en küçük parçasıdır.

İsim Kökü: -mek, mak ekini alamaz (av,ev,su,çocuk)

Fiil Kökü:-mek,-mak ekini alabilir (oku-, ara-, gör-)

Gövde: Sözcüğün en az bir yapım eki almış halidir.

*sev-gi-li

göz-lük

çalış-kan

Basit Sözcük

Yapım eki almamış sözcüktür. Çekim eki alabilir.

oku-yor-du

ev-imiz-de

Türemiş Sözcük:

En az bir yapım eki almış sözcüktür.

av-cı-lık

su-la-

Birleşik Sözcük

En az iki sözcüğün birleşmesinden oluşur.

buzdolabı

imambayıldı

ayakkabı

hanımeli

Birleşik Fiiller

Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

terk et-

hisset-

kaybol-

yardım et-

Anlamca Kalıplaşmış Birleşik Fiiller

göze girmek

küplere binmek

ağzında bakla ıslanmamak

Kurallı Birleşik Fiiller

Tezlik Fiili (-ivermek)

*geliversin, yapıverdim

Yeterlilik Fiili (-ebilmek)

*kazanabilirim, okuyabilir

Sürerlik Fiili (-egelmek, -ekalmak, -edurmak)

*bakakaldım, gidedurun, süregelmiş

Yaklaşma Fiili (-eyazmak)

*düşeyazdım, öleyazdı

EKLER

Çekim Ekleri

İsim Çekim Ekleri

1-Hal (durum) Ekleri

Belirtme Hal Eki: -i

Yönelme Hal Eki: -e

Bulunma Hal Eki: -de

Ayrılma (Çıkma) Hal Eki: -den

2-Çoğul (Çokluk) Eki: -lar

3-İyelik Ekleri: -ım, -ın, -ı, -ımız, -ınız, -ınları

4-İlgi Ekleri(Tamlayan Eki): -ın, -in, -un, -ün

Fiil Çekim Ekleri

Haber (Bildirme) Kipleri

Görülen Geçmiş Zaman (-di'li): -di

Duyulan Geçmiş Zaman (-miş'li, Öğrenilen)- -miş

Şimdiki Zaman: -yor

Gelecek Zaman: -ecek

Geniş Zaman: -r

Dilek (Tasarlama) Kipleri

İstek Kipi :-e,-a

Dilek Şart Kipi: -se,-sa

Gereklilik Kipi: -meli, -malı

Emir Kipi: -

Yapım Ekleri

İsimden İsim Yapım Eki

tuz-lu

yaz-lık

av-cı

İsimden Fiil Yapım Eki

yaş-a-

su-la-

az-al-

Fiilden Fiil Yapım Ekleri

oku-t-

sev-in-

göl-dür-

Fiilden İsim Yapım Ekleri

sev-gi

bak-ım

yaz-ı

CÜMLE TÜRLERİ

Anlamlarına Göre Cümleler

Olumlu: Ben de orayı gördüm.

Olumsuz: Ben orayı hiç görmedim.

Yüklemin Türüne Göre Cümleler

İsim Cümlesi: Bu kitaptan bende yok.

Fiil Cümlesi: Sınava iyi hazırlandım.

Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Kurallı Cümle: Soruların hepsini çözdüm.

Devrik Cümle: Bıktım artık senden.

Yapılarına Göre Cümleler

Basit Cümle: İçinde filimsi olmayan , tek yüklemliler.

Onunla dün tanıştık.

Birleşik Cümle

Girişik Birleşik Cümle: İçinde filimsi olan cümle.

Artık gelen giden yok.

İç İçe Birleşik Cümle: Cümle içinde cümle.

“Seni her zaman yanımda görmek istiyorum.” cümlesiyle beni mutlu etti.

Hemen eve gel, dedi.

Ki’li Birleşik Cümle: İki tane yüklemi olan, yüklemleri birbirine “ki” bağlacı ile bağlanan cümlelerdir.

Görüyorum ki işi bitirmemişsin.

Şartlı Birleşik Cümle:

O gelirse biz de geliriz.

EDAT-BAĞLAÇ

Her Zaman Edat Olanlar:

için, mi, gibi ,kadar

Bazen Edat Olanlar:

ancak, yalnız, bir, tek (bunların yerine SADECE kelimesi gelebilirse edattır)

Her Zaman Bağlaç Olanlar:

ve, çünkü, ama, fakat, de, ki (de, ki ayrı yazıldığında)

Bazen Bağlaç Olanlar:

ancak, yalnız (bunların yerine AMA kelimesi gelebilirse bağlaçtır)

*"ile" yerine "ve" kullanılabilirse bağlaçtır, kullanılamazsa edattır.

CÜMLENİN ÖĞELERİ

*Ögeler bulunurken önce temel ögeleri (yüklem, özne), daha sonra yardımcı ögeleri (nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci) bulmamız gerekir.

*Bütün soruları daima yükleme sorarız, başka bir öğeye soru soramayız.

Ögeleri bulmak için yükleme sorulan sorular:

Özne: kim, ne

Nesne: neyi, kimi, ne

Dolaylı Tümleç: kime, kimde, kimden, neye, neyde, neyden, nereye, nerede, nereden

Zarf Tümleci: ne zaman, ne kadar, niçin, nasıl

Edat Tümleci: ne ile, kimin ile

FİİLDE ÇATI

Öznesine Göre

Etken - : Annem saçlarını taradı. (çatı eki yok, özne tarama işini kendi yapıyor)

Edilgen (l,n) : Bebeğin saçları tarandı. (çatı eki var, bebek yani özne tarama işini kendi yapmıyor, başkası tarafından yapılıyor, sözde özne var)

Dönüşlü (l,n):Saçlarımı açmak için saatlerce tarandım.(yine çatı eki var ama tarama işini özne kendi yapıyor, özne gerçek)

İşteş (ş, leş): Kuşlar cıvıldaşıyor. (birlikte)

Dün onunla karşılaştık. (karşılıklı)

Nesnesine Göre

Geçişli (neyi kimi sorularına cevap verebilen): toplamak, okumak, yazmak...

Geçişsiz (neyi kimi sorularına cevap veremeyen): gülmek, gitmek, başlamak...

Oldurgan (t,r,tır) (geçişsizken geçişli olanlar): gül-dür- , ağla-t-

Ettirgen (t,r,tır)(geçişliyken tekrar geçişli olanlar):aç-tır-, oku-t-

FİİLİMSİLER

İSİM - FİİLLER (AD - EYLEMLER)

Ekleri: -mak, -mek , -ış, -iş, -uş, -üş, -ma, -me (ma-y-ış-mak)

*Onunla akşamları yürüyüşe çıkardık.

*Çok çalışmak gerekiyor.

****İsim- fiil ekiyle türetilen bazı sözcükler, isim- fiil özelliğini yitirip kalıplaşarak kalıcı bir nesne ya da kavram adı olabilir. Bunlar artık fiilimsi değildir.**

*Kaymak, çakmak, dondurma, kavurma, dolma, gözleme, bağış...

SIFAT - FİİL EKLERİ (ORTAÇLAR)

Ekleri:-an, -en, -ası, -esi, -mez, -maz, -ar, -er, -dik, -dik, -duk, -dük, -tık, -tik, -tuk, -tük , -ecek, -acak, -miş, -mış, -muş, (an-ası mez-ar dik-ecek-miş)

- İşleyen demir pas tutmaz.
- O öpülesi eller beni büyüttü.

ZARF FİİL EKİ (ULAÇ, BAĞ - EYLEM):

Ekleri: -ınca, - dıkça, - dığında, -ken , -r... -mez, -alı, -erek, -madan, -meksizin, -a...-a, -ıp

Ben gidince seni ararım.

Beni böyle bırakıp gidemezsin.

O eve varmadan biz orda olmalıyız.

EK FİİL (EK EYLEM)

"i-mek" fiilidir.

Ekeylemin iki görevi vardır:

- 1- İsim soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapmak
- 2- Basit zamanlı fiillere (bir zaman eki almış fiillere) gelerek onları birleşik zamanlı fiil yapmak

İsim soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapmak:

a- Ekeylemin di'li geçmiş zaman çekimi : idi

Çalışkan bir öğrenciydin. öğrenci-**idi**-n

b-Ekeylemin miş'li geçmiş zaman çekimi : imiş

Çocukken çok yaramazmışım. yaramaz-**imiş**-im

c- Ekeylemin geniş zaman çekimi : -i'nin yerine şahıs ekleri ekeylem görevi üstlenir.

Ben bir öğretmenim.

öğretmen-im

öğretmen-sin

öğretmen-dir (Genellikle düşer.) - O bir öğretmen.

öğretmen-iz

öğretmen-siniz

öğretmen-dirler

d- Ekeylemin şart çekimi : Ekeylemin şartı diğerlerinde olduğu gibi eklendiği sözcüğü yüklem yapmaz, ona şart anlamı katarak yükleme bağlar.

Hastaysan okula gitme. hasta-ise-n

Basit zamanlı fiillere gelerek onları birleşik zamanlı fiil yapmak:

Birleşik Zamanlı Fiiller: En az iki zaman eki almış olan fiillerdir.

a- Rivayet Birleşik Zamanı (-i + miş)

uyuyormuş uyu-yor-i-miş (şimdiki zamanın rivayeti)

çalışmış (geniş zamanın rivayeti)

uyuyacakmış (gelecek zamanın rivayeti)

b- Hikâye Birleşik Zamanı (-i + di)

uyuyordu uyu-yor-i-di (şimdiki zamanın hikâyesi)

uyurdu (geniş zamanın hikâyesi)

gelmişti (miş'li geçmiş zamanın hikâyesi)

c- Şart Birleşik Zamanı

uyuyorsa uyu-yor-i-se (şimdiki zamanın şartı)

gelirse (geniş zamanın şartı)

gidecekse (gelecek zamanın şartı)